

Blanka Knotková-Čapková – Aleš Karmazin a kol.: Asijské hierarchie v postkoloniálním kontextu: politické, sociální a kulturní dimenze

1. VYDÁNÍ. PRAHA: TOGGA – METROPOLITNÍ UNIVERZITA PRAHA, 2020, 246 STRAN,
ISBN: 978-80-7476-198-0

ZDEŇKA P. KYSELOVÁ

Palacký University Olomouc, Czech Republic

E-MAIL

z.kyselova10@gmail.com

ORCID

<https://orcid.org/0000-0002-2187-989X>

DOI

<https://doi.org/10.32422/mv-cjir.1855>

V České republice najdeme jen hrst odborníků, kteří se věnují postkoloniálním studiím. Naštěstí se v posledních letech téma orientalismu v pojetí Edwarda Saida objevuje na akademické půdě čím dál častěji. Ústav asijských studií Univerzity Karlovy spolu s členy spolku Orientalistický expres vydávají podcast *Steppin into Asia*, který se opírá o mezioborovost vyplývající z postkoloniálních přístupů. Katedra asijských studií Univerzity Palackého Olomouc již podruhé vydala číslo časopisu *Dálný východ* s téměř výhradním zastoupením tematiky orientalismu.

K součtu odborných českých publikací věnujících se postkolonialismu by nám ale vystačily prsty jedné ruky. Tuto významnou mezeru vyplňuje kniha *Asijské hierarchie v postkoloniálním kontextu: politické, sociální a kulturní dimenze* z pera kolektivu autorů a autorek shromážděných kolem editorského týmu Aleše Karmazina a Blanky Knotkové-Čapkové z Katedry asijských studií Metropolitní univerzity Praha. Celkem osm kapitol zabírá adekvátní rozsah bezmála dvou set stran. Strukturou pak kniha představuje spíše sborník, kdy jednotliví autoři a autorky kapitol (kromě 1., 2. a 8., které zastupují úvod, teoreticko-metodologická východiska a závěr) analyzují konkrétní postkoloniální situaci v jedné zemi či oblasti zájmu. Jak již z podstaty asijských a postkoloniálních studií vyplývá, lze k nim přistoupit z široké škály úhlů a vědních disciplín. Různé akademické zázemí autorů a autorek tento důležitý faktor zohledňuje.

Úvodem editoři knihy vysvětlují záměr knihy, jejíž vznik podnítily úvahy o interdisciplinaritě. Vymezuji hledisko regionální (Asie) a teoretické (postkoloniální studia) s přesahem do široké škály humanitních a společenskovedních disciplín, které jsou na sobě vzájemně závislé. Postkoloniální studia, o jejichž podstatě a historii autoři dále diskutují, pak mají zastřešující funkci, která se více či méně promítá do jednotlivých kapitol. Jak Knotková-Čapková a Karmazin nastiňují, navzájem prolnuté koncepty norem, hranic a identit v této knize vycházejí z konstruktivistických teorií. Tyto tři koncepty pak provázejí knihu jako celek a v úvodní části jsou zdařile vymezeny a ukázány na dílech předních postkoloniálních autorů a autorek. Hlavním cílem publikace je nalézt most mezi různými kulturami, díky kterému dochází k oboustrannému obohacování, a tím se vymezit vůči plochému obrazu jiných kultur. První úvodní kapitola je pochopitelným představením základních tezí naplňujících podstatu postkoloniálních a asijských studií.

Autorem druhé kapitoly, jež pojednává o teoreticko-metodologických východiscích asijských studií, je Dalimír Hajko, slovenský filozof, literární kritik a esejista, který působil ve Slovenské akademii věd a na několika slovenských univerzitách. Dodnes je aktivním přispěvatelem do několika literárních a filozofických periodik. Mimo jiné je jeho zaměřením také indická filozofie a náboženství. Právě Indie je bezesporu kolébkou mnoha postkoloniálních směrů a zvučných jmen v tomto oboru (např. Gayatri Ch. Spivak, Homi K. Bhabha, Partha Chatterjee, aj.). Ústřední myšlenkou Hajkova příspěvku je důraz na multidisciplinární přístup ve výzkumu asijských studií a správný a důsledný výklad nabytých znalostí, jako jediný způsob skutečného pochopení jevů. V procesu bádání Hajko zcela nezavrhuje spekulativnost, ale naopak poukazuje na její možný přínos v podobně inspirací a invencí. Podobně pak nahlíží i na subjektivitu a vymezuje se vůči spoléhání na ryze kvantitativní data. Nejenže Hajko navázal a rozvedl stěžejní myšlenky úvodní části knihy, ale velmi srozumitelně nastínil hlavní úskalí výzkumu asijských studií a možná východiska.

Následujících pět kapitol představuje konkrétní postkoloniální situace v Kazachstánu a Uzbekistánu, Číně, Madagaskaru, Japonsku a Indii. Postkoloniální transformací prvních dvou zmíněných zemí se v knize zabývá Martina Varkočková, která působí na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií při Metropolitní univerzitě Praha. Jejím primárním zaměřením jsou mezinárodní vztahy v oblasti Střední Asie. V případě této knižní kapitoly si Varkočková zvolila koncept *provincionalizace* Evropy, jak jej představil Dipeshe Chakrabarty. Teorii pak následně aplikuje na vymezování vůči Evropě v projevech prvních prezidentů Kazachstánu a Uzbekistánu po rozpadu SSSR. Varkočková definuje několik nástrojů k *provincionalizaci* Evropy. Pro příklad zde uvedme odmítnutí univerzality konceptů, které vznikly v Evropě, tedy v jiném prostředí za jiných okolností, či poukázání na mezery evropských teorií. Kapitola tak velmi srozumitelným jazykem vystihuje počáteční situaci ve vybraných středoasijských zemích, jež dozajista nebyla nepodobná situaci postkoloniální. Autorka se v závěru zamýšlí i nad možnými důsledky pro zahraniční politiku. Právě zavržení nadřazenosti evropských tradic tak dle Varkočkové snáz svede náklonnost Kazachstánu a Uzbekistánu k Číně, popř. Rusku. Zároveň upozorňuje i na nedostatky v počátcích reforem obou zemí, které mohly vést k určité demagogii vůči Evropě. Zhodnocení možných důsledků transformace a spekulace nad dalšími pravděpodobnými příčinami *provincionalizace* Evropy považují za velký

přínos této kapitoly, neboť otevírá prostor k dalšímu bádání. Lze tím také odkázat na slova D. Hajka v předchozí kapitole.

Třetí kapitola Aleše Karmazina, pojednávající o normativních překryvech mezi Čínou a západním mezinárodním řádem, představuje další zdařilý příklad záměru celé knihy. Autor působí na Katedře asijských studií při Metropolitní univerzitě Praha a také externě v Institutu politologických studií Univerzity Karlovy. Jeho dlouhodobým akademickým zájmem je mezinárodní řád a suverenita, geograficky se zaměřuje především na Čínu či Indii. Ve své kapitole přichází s vlastním termínem „normativní pivot“, představující pomyslný most mezi různými entitami, díky kterému lze nalézt určité normativní podobnosti ve vnímání politiky. Takovýmto pojetím je podle autora *developmentalismus*, který má představovat normativní pivot mezi Čínou a mezinárodním společenstvím. *Developmentalismus* se ve smyslu socio-ekonomického a materiálního rozvoje a posilování postavení Číny stal hlavním principem politiky. Karmazin argumentuje, že čínský *developmentalismus* představuje hlavně reakci na globalizaci, ale také ryze čínský přístup k rozvoji, jehož průniky se západním liberalismem lze částečně pozorovat např. v nutnosti sociální podpory ze strany státu. Kapitola velmi zevrubně nastiňuje teoretická východiska mezinárodního řádu a konceptualizaci pojmu *developmentalismu*, čímž pozvedla akademickou úroveň celé knihy, ale zároveň tím může čtenáři s více generickým zájmem o asijská studia bez politologického zaměření poněkud zkomplikovat chápání a v konečném důsledku i odradit. Překonání této úvodní části se však dozajista vyplatí, protože Karmazin se následně dostává jednak k historickému základu čínského *developmentalismu*, který sahá až do 19. století, jednak ukazuje integrační proces Číny jako jeden z principů *developmentalismu* a v závěru se také zabývá lidskými právy. Právě i natolik nepravděpodobný jev, jako jsou lidská práva, může dle autora, byť omezeně, představovat normativní pivot mezi Čínou a mezinárodním řádem.

Autorem následující kapitoly, jež se zabývá různými fázemi dějinného kolonialismu a jeho důsledky na Madagaskaru, je etnolog Marek Halbich působící na Fakultě humanitních studií Univerzity Karlovy. Halbich strávil na Madagaskaru tři roky terénním výzkumem etnické skupiny Betsimisaraka, z něhož čerpá i ve své kapitole. Proč právě Madagaskar zaujal pozici v knize se zaměřením na asijská studia? Přes geografickou náležitost k africkému kontinentu má tato ostrovní země, a především její

obyvatelstvo, značnou spojitost s jihovýchodní Asií. Právě původ Malgašů je dosud diskutovanou otázkou a Halbich tak svou kapitolou vnáší toto téma i do českého prostředí. Autor si stanovil za cíl poukázat na koloniální, postkoloniální a globální situace v Madagaskaru, které se dosud prolínají. Vedle podrobné analýzy původu malgašského obyvatelstva seznamuje Halbich čtenáře s konkrétními předpoklady koloniální situace, způsobené nejen několika migračními vlnami z oblasti Asie, ale především francouzskou nadvládou. Velmi zajímavý je také vhléd do terénního výzkumu, ve kterém se zaměřil především na kolektivní paměť. Pro udržení celistvosti by čtenáři uvítali komplexní shrnutí kapitoly a jejích cílů. I přes obsahově velmi pestrou kapitolu knihy se však autor v závěru zabývá prakticky výhradně její poslední částí analyzující současnou globální situaci v souvislosti s důlní společností Ambatovy, jež má významný dopad na obyvatelstvo východního Madagaskaru. Z této kapitoly je patrné, že se autor pokusil vysvětlit mnoho jevů a okolností ovlivňujících současný Madagaskar v rámci omezeného rozsahu. Například důsledky operací společnosti Ambatovy by mohly být zřetelnější, pokud bychom se v kapitole dočetli více o jejím vzniku, původu a hlavních motivech.

Své místo v knize má také Japonsko, jehož mediálním obrazem se dlouhodobě zabývá Igor Pruša, japanolog a odborník v oblasti mediálních studií. Jak sám autor podotýká, kapitola sama o sobě příliš nesouvisí s kontextem celé knihy, ale představuje podobný koncept, jenž se snaží o porozumění mediálních jevů mimo tradiční oblasti zkoumání. Za tímto účelem aplikuje Pruša pojem *dewesternizace*, který ve vztahu k médiím hojně využívá především v posledních letech. Prostřednictvím vybraného případu – drogového skandálu japonské zpěvačky, tak Pruša ukazuje nejen specifika japonské mediální krajiny, ale i rysy japonské společnosti. Za pomoci mediálního rámování vysvětluje, jak některé události, jež by v evropském kontextu nejspíš obsadily místo spíše v bulvárních plátcích, mohou v japonském prostředí vyvolat seriózní diskusi, což poukazuje na silnou praxi dodržování norem v rámci japonské společnosti. Je nutno podotknout, že Prušova kapitola z celé knihy poměrně výrazně vybočuje, zároveň však nabízí alternativní přístup v oblasti asijských studií. Prušovi rozhodně nelze vytknout srozumitelnost a vysokou míru atraktivity psaného projevu.

Poslední kapitola se zabývá průniky genderové a postkoloniální analýzy na příkladu básně „Santálská žena“ od bengálského umělce a myslitele Rabíndranátha Thákura, který byl také významným kritikem diskriminace žen. Autorkou kapitoly není nikdo jiný než přední česká indoložka se specializací na Bengálsko, kulturoložka a odbornice na genderová studia Blanka Knotková-Čapková. Úvod kapitoly velmi umě navazuje na celý koncept knihy, přičemž se čtenář dozvídá především o genderových aspektech přítomných v orientalismu. Teoretickým východiskem této kapitoly je intersekcionalita, tedy „křížení nerovností různých kategorií“ (s. 177), jako je gender, rasa či společenská třída. Právě intersekcionalita je velmi vhodným konceptem, který zcela odpovídá situaci hlavní postavy vybrané básně. Autorka pomocí metod vzdorného a pozorného čtení analyzuje konkrétní reprezentace feminity a koloniality, a zároveň interpretuje a ukazuje na členění hned několika způsobům diskriminace. Hlavní postava básně je žena, která je příslušnicí santálské etnické skupiny, jež podobně jako další kmenové komunity patří na nejnižší úroveň v kastovním systému. V básni je vyobrazena, jak vykonává namáhavou práci na stavbě, a je pozorována vypravěčem, který si ji pro práci najal. Nejedná se tak o plochou analýzu básně, ale důmyslnou interpretaci s dosazením do kulturního i dobového kontextu. Celkový přínos kapitoly spočívá nejen v rozšíření a zdůvodnění interdisciplinárního přístupu k asijským studiím, jenž je za potřebí pro skutečné pochopení reality, ale také v jeho zdařilé demonstraci v podobě literární analýzy.

Kniha *Asijské hierarchie v postkoloniálním kontextu* ve své podstatě představuje spíše sborník, jehož autoři poukazují na vybrané postkoloniální situace v konkrétních zemích. Hlavní pilíře knihy – normy, hranice a identity – tak ve všech kapitolách našly své uplatnění. Publikace je přínosem především z hlediska teoretického a geografického vymezení, čímž přispěla k poměrně zanedbané oblasti výzkumu v českém prostředí. Jednotlivé kapitoly se však zdají celkově nekonzistentní co do struktury a hloubky teoretizace. Zatímco Karmazinova kapitola představuje silně teoretizující příspěvek, kapitoly ostatních autorů jsou postavené primárně na analýze vybraného jevu. To však může být dáno rozličným akademickým prostředím, v rámci kterých se autoři a autorky profilují.

Z jistého pohledu by se dalo pochybovat o patřičnosti dvou kapitol v kontextu celé knihy, konkrétně o Halbichově příspěvku o Madagaskaru a o mediálních skandálech v Japonsku od I. Pruši. V prvním případě však autor sám poukázal na problematiku národní identity, která je u Malgašů velmi nejednoznačná a do značné míry ovlivněná migrací z Asie. V případě Prušovy kapitoly však pochybnosti poněkud převládají.

Z formálního hlediska by si kniha zasloužila ještě jedno kolo korektury. Poněkud zvláštní je také struktura kapitol, kdy kapitolu 1 představuje úvod. Standardně se číslují kapitoly až po úvodní části knihy. Čtenář se navíc dozvídá jména autorů a autorek až v samotném závěru celé knihy nebo v tiráži. Mohlo by být příhodné uvést jména u každé kapitoly nebo alespoň v obsahu knihy.

I přes zmíněné nedostatky však kniha přináší vzhled do problematiky, jež své místo v českém prostředí teprve nachází. Dozajista je přínosem nejen pro ty, kteří se zabývají pouze jednou ze zkoumaných oblastí či jedním tématem. Všechny jednotlivé kapitoly představují inspirativní pohled a odlišný způsob nazírání na postkoloniální situace.

AUTHOR BIOGRAPHY

Zdeňka P. Kyselová graduated from Palacky University Olomouc, where she majored in Japanese Studies, and Metropolitan University Prague, where she majored in International Relations and Asian Studies. In her research, she focuses on Japanese domestic and foreign policy, and international relations in East Asia. Currently, she is a PhD student at Palacky University Olomouc.